

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งศึกษาค้นคว้าเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตพื้นที่ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาค้นคว้าทบทวนวรรณกรรมแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลพื้นฐานครอบคลุมเนื้อหาในประเด็น โดยแบ่งสาระสำคัญของเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย
  - 1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร
  - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรประชาชน
  - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
  - 1.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
  - 1.5 โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  - 1.6 บทบาทของภาครัฐต่อโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  - 1.7 รูปแบบ และขั้นตอนของการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตพื้นที่ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
  - 1.8 บริบทตำบลลาดพัฒนา
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. กรอบแนวคิดการศึกษา

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

1.1 ความหมายของการบริหาร

กมล ชูทรัพย์ (2517 : 291) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การร่วมมือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งภายในองค์การ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สมพงษ์ เกษมสิน (2526 : 6) กล่าวว่า การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลปะในการนำเอาทรัพยากรการบริหารประกอบการตามกระบวนการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527 : 4) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

กิติมา ปรีดีคิลก (2529 : 8) กล่าวว่า การบริหารเป็นการดำเนินงานโดยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

สมัยศ นาวิกการ (2538 : 18) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การ และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

ธงชัย สันติวงษ์ (2536 : 1) การบริหาร หมายถึง งานของหัวหน้าหรือผู้นำที่จะต้องกระทำเพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ที่มีคนหมู่มากมาอยู่ร่วมกัน และร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสำเร็จผลโดยได้ประสิทธิภาพ

พงษ์สัทพ์ ศรีสมทรัพย์ และชติดา สรมณี (2533 : 22) การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานหรือกระบวนการใด ๆ ของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน โดยคำนึงถึงการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพเข้ามาช่วย

พยอม วงศ์สารศรี (2542 : 11) การบริหารคือ กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความสำนึก ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่กันไป องค์การจึงจะ

สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

อย่างไรก็ดี จะเห็นได้ว่าการบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ คือ (โสรจ สุจริตกุล. 2539 : 334)

1.1.1 การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์

1.1.2 การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

1.1.3 การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน

1.1.4 การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ

1.1.5 การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มบุคคล

1.1.6 การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล ฉะนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือ เพื่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม อันจะนำไปสู่พลังร่วมของกลุ่มที่จะทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์

1.1.7 การบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล

1.1.8 การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์

ที่กำหนดไว้

1.1.9 การบริหารไม่มีตัวตน แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

จากความหมายของการบริหารสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของคนกลุ่มหนึ่งเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ความสำคัญของการบริหาร

เมื่อนมนุษย์รวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นกลุ่ม มีหัวหน้าปกครองบังคับบัญชา มีการแบ่งงานกันทำตามลักษณะความรู้ความสามารถ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างพวกและเผ่าเดียวกัน โดยมีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำกับความประพฤติของกลุ่มชนเหล่านั้น เมื่อกลุ่มสังคมขยายตัวเติบโตขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์ก็เริ่มสร้างและวางระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้น โดยเรียนรู้จากประสบการณ์และความเชื่อถือ ทั้งนี้ก็โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความสำเร็จเรียบร้อยขึ้นในองค์การและเกิดความสงบสุขขึ้นในสังคมนั้น

1.2.1 ความเจริญเติบโตและความสำคัญของการบริหาร (อุทัย เลหาวิเชียร และคณะ. 2535 : 81) ได้ดังนี้

1) การบริหารนั้นได้เจริญเติบโตควบคู่มากับการดำรงชีพของมนุษย์ และ

เป็นสิ่งช่วยให้มนุษย์ดำรงชีพอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก

2) จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้องค์การต่าง ๆ ต้องขยายงาน ด้านบริหารให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3) การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าทางวิชาการด้านต่าง ๆ ทำให้การบริหารเกิดการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้า รวดเร็วยิ่งขึ้น

4) การบริหารเป็นมรรควิธีที่สำคัญในอันที่จะนำสังคมและโลกไปสู่ ความเจริญก้าวหน้า

5) การบริหารจะช่วยชี้ให้ทราบถึงแนวโน้ม ทั้งในด้านความเจริญและความเสื่อมของสังคมในอนาคต

6) การบริหารมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ ฉะนั้นความสำเร็จของการบริหารจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ทางการเมืองอยู่เป็นอันมาก

7) การบริหารมีลักษณะต้องใช้การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือซึ่ง นักบริหารจำต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ และการวินิจฉัยสั่งการนี้เองที่เป็นเครื่องแสดง ให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและความเจริญเติบโตของการบริหาร

8) ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือในองค์การ ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องน่าสนใจ และจำเป็นต่อ การที่จะดำรงชีพอย่างฉลาด

9) การบริหารกับการเมืองเป็นสิ่งคู่กัน ไม่อาจแยกจากกันโดยเด็ดขาดได้ ดังที่กล่าวกันว่า “การเมืองกับการบริหารนั้นเปรียบเสมือนคนละด้านของเหรียญอันเดียวกัน” (Politics method) หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า 4M's การที่จัดว่าปัจจัยทั้งสี่เป็นปัจจัย พื้นฐานในการบริหาร ก็เพราะเหตุว่าในการบริหารเกือบทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยคน เงิน วัสดุ สิ่งของและวิธีจัดการ เป็นองค์ประกอบสำคัญ ไม่ว่าจะการบริหารนั้นจะเป็นการบริหารราชการ หรือการบริหารธุรกิจก็ตาม เหตุนี้จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าทรัพยากรพื้นฐานในการบริหารมีอยู่ สี่ประการดังกล่าว

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันนี้ได้พิจารณาทรัพยากรการบริหารไปในลักษณะที่มีขอบเขต กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยในทางบริหารธุรกิจได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยของการบริหาร เพิ่มเติมต่างออกไปอีก คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) วิธีการ

(Method) ตลาด (Market) และเครื่องจักร (Machine) และเรียกสั้น ๆ ว่า 6M's (สมพงษ์ เกษมสิน. 2526 : 7)

1.2.2 ความสำคัญของการบริหาร (สมพงษ์ เกษมสิน. 2526 : 4)

- 1) ช่วยให้การดำรงชีพอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก
- 2) ช่วยให้องค์กรต่าง ๆ ขยายตัวได้อย่างรวดเร็วทันกับการเปลี่ยนแปลง

ทางสังคม

- 3) การบริหารเป็นเครื่องป้องกันซึ่งถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม
- 4) เป็นวิธีสำคัญที่จะนำสังคมและโลกไปสู่ความเจริญก้าวหน้า
- 5) ช่วยชี้ให้ทราบถึงแนวโน้มทั้งด้านความเจริญ และความเสื่อมของ

สังคมในอนาคต

1.3 กระบวนการบริหาร

กระบวนการบริหาร (Process of administration) หรือการประกอบการ ในทางบริหารนี้ ซึ่งบางทีจัดว่าเป็นหน้าที่ของนักบริหาร (Executive's function) ได้มีผู้ให้ความเห็นถึงลำดับขั้นที่สำคัญของกระบวนการบริหารไว้แตกต่างกัน

1.3.1 กุลลิก และเออวิก (Gulick and Urwick) ได้สรุปกระบวนการบริหารไว้ใน "Paper on the Science of Administration" ว่า กระบวนการบริหารย่อมประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า "POSDCoRB Model" ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540 : 47)

1) P = Planning หมายถึง การวางแผนงาน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) ทั้งนี้เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องกันในการดำเนินงาน แผนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการใช้ความรู้ในทางวิทยาการและวิจารณ์เหตุการณณ์ในอนาคต แล้วกำหนดวิธีการ โดยถูกต้องอย่างมีเหตุมีผล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยถูกต้องและสมบูรณ์

2) O = Organizing หมายถึง การจัดส่วนราชการหรือองค์การ ซึ่งในการศึกษาบางแห่งก็พิจารณารวมไปกับการปฏิบัติงานหรือวิธีการจัดการ (Management) ด้วย เรื่องการจัดแบ่งส่วนงานนี้จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน เช่น การจัดแบ่งงาน (Division of work) เป็นกรม กอง แผนก โดยอาศัยปริมาณงาน คุณภาพของงานหรือ จัดตามลักษณะของงานเฉพาะอย่าง (Specialization) ก็ได้ นอกจากนี้อาจพิจารณาในแง่ของ

การควบคุม (Control) และหรือพิจารณาในแง่หน่วยงาน (Organization) เช่น หน่วยงานหลัก (Line) หน่วยงานที่ปรึกษา (Staff) หรือบ้างก็เรียกเป็นหน่วยงานหลัก (Line) หน่วยแนะนำหรือที่ปรึกษา (Staff) และหน่วยงานช่วยเหลือหน่วยงานอนุกร (Auxiliary) เป็นต้น

3) S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคลและเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่แบ่งไว้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งหมายถึง การจัดการเกี่ยวกับการบริหารบุคคล (Personnel administration) เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความสามารถมาปฏิบัติงานให้เหมาะสม (Competent man for competent Job หรือ Put the Right Man on the right job) ก็รวมถึงการที่จะเสริมสร้างและธำรงไว้ซึ่งสัมพันธภาพในการทำงานของคนงานและพนักงานด้วย

4) D = Directing หมายถึง การศึกษาวิธีการอำนวยการ รวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศก์งาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารงาน เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) มนุษยสัมพันธ์ (Human relations) และการจูงใจ (Motivation) เป็นต้น

5) Co = Coordinating หมายถึง ความร่วมมือประสานงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะช่วยให้การประสานงานดีขึ้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติงาน การร่วมมือประสานงานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากในการบริหาร เพราะเป็นกิจวัตรประจำวันที่จะต้องพึงกระทำในการปฏิบัติงานและเป็นสิ่งที่มีอยู่ในทุกระดับของงาน การร่วมมือประสานงานเป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาที่จะต้องจัดให้มีขึ้นในหน่วยงานของตน เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในอันที่จะช่วยให้เกิดความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

6) R = Reporting หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนรวมถึงการประชาสัมพันธ์ (Public relations) ที่จะต้องแจ้งให้ประชาชนทราบด้วย อันที่จริงการรายงานนี้มีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสาร (Communication) อยู่มาก การรายงานโดยทั่วไปหมายถึงวิธีการของสถาบันในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อเท็จจริงหรือข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชาและหรือผู้ร่วมงาน ฯลฯ ความสำคัญของรายงานนั้นอยู่ที่จะต้องอยู่บนรากฐานของความจริง

7) B = Budgeting หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณและการเงิน ตลอดจนการใช้วิธีการงบประมาณและแผนงานเป็นเครื่องมือในการควบคุมงาน วิธีการบริหารงบประมาณโดยทั่วไปมักมีวงจรที่คล้ายคลึงกันอย่างที่เรียกว่า “วงจรงบประมาณ” (Budget Cycle) ซึ่งประกอบ

ด้วยขั้นตอน ดังนี้

1.1) การเตรียมงบประมาณและการเสนอขออนุมัติ (Executive Preparation and Submission)

1.2) การพิจารณาให้ความเห็นชอบของฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislation Authority)

1.3) การดำเนินการ (Execution)

1.4) การตรวจสอบ (Audit)

กระบวนการ POSDCoRB นี้เป็นกระบวนการซึ่งเป็นวงกลม กล่าวคือ จะเริ่มจากการวางแผน ต่อไปเรื่อย ๆ ตามลำดับถึงการจัดงบประมาณ และผลจากการจัดงบประมาณก็จะส่งผลกระทบต่อไปซึ่งการวางแผนงานในครั้งต่อไป เป็นวัฏจักรอยู่ตลอดเวลา

1.3.2 กระบวนการบริหารเมืองค์ประกอบด้วยพื้นฐาน 4 ประการ คือ กระบวนการ PODC (สุรัสวดี ราชกุลชัย. 2543 : 79)

1) การวางแผน (Planning) เป็นความสนใจในการกำหนดเป้าหมายอนาคตของฝ่ายปฏิบัติงานทางธุรกิจ และควบคุมเนื้อหาในเรื่องการตัดสินใจและการใช้ทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย จุดเริ่มต้นของความสำเร็จที่ดีคือการวางแผนที่เหมาะสมเห็นผลได้จริง ชัดหยุ่น มีประสิทธิผลและทรงประสิทธิภาพ

2) การจัดองค์การ (Organizing) ภายหลังจากวางแผนแล้ว ต้องมีการจัดการองค์การในเรื่องของทรัพยากรทางกายภาพและทรัพยากรทางการบริหาร โดยเน้นความสำคัญว่าจะจัดองค์การให้เหมาะสมกับกลยุทธ์ที่วางเอาไว้อย่างไร และจะมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3) การสั่งการหรือการชักนำ (Directing/Leading) เป็นการใช้อิทธิพลเพื่อจูงใจพนักงานให้ปฏิบัติงานและนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ระบุไว้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความสามารถหลายอย่างควบคู่กันไปคือ ภาวะความเป็นผู้นำ การจูงใจ การติดต่อสื่อสารภายในองค์การและการทำงานเป็นทีม

4) การควบคุม (Controlling) เป็นกระบวนการเช็คสอบ หรือติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรักษาองค์การให้ดำเนินไปตามทิศทางสู่เป้าหมายอย่างถูกต้อง

1.4 คุณค่าของการบริหาร

การบริหารนั้น ถ้าจะพิจารณากันแต่เพียงว่าเป็นการทำงานเพื่อให้งานเสร็จสิ้นไปแต่เพียงอย่างเดียวย่อมไม่เป็นการเพียงพอ โดยเฉพาะในปัจจุบันอันเป็นยุคที่วิทยาการก้าวหน้า พลเมืองเพิ่มขึ้นและความต้องการของประชาชนก็เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว การบริหารจึงต้องคำนึงถึงคุณค่าของการบริหารในด้านการประหยัด ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความเป็นธรรม ความซื่อสัตย์ ความรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่และการให้บริการอย่างเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนหรือลูกค้าผู้มาติดต่อ อาจสรุปอธิบายความได้ ดังนี้ (โสรัจ สุจริตกุล. 2539 : 9)

1.4.1 คุณค่าในด้านการประหยัด (Economy) การประหยัดในที่นี้หาได้มีความหมายเพียงการที่จะระมัดระวังการใช้จ่ายใช้สอยเงินของประชาชน คือภาษีอากรที่รัฐจัดเก็บมาเป็นรายได้เพื่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ประชาชนเป็นส่วนรวมเท่านั้นไม่หากแต่จะต้องหมายรวมถึงการแสวงหาวิธีการที่จะใช้จ่ายเงินของทรัพย์สินของรัฐหรือขององค์การด้วยความพิถีพิถันรอบคอบประกอบด้วยเหตุผล และมุ่งประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง นอกจากนั้นแล้วการบริหารโดยประหยัดนี้ก็คือ ทำอย่างไรจึงสามารถใช้จ่ายเงินแต่น้อยให้ได้ผลลัพธ์สูงสุด เพราะในทางปฏิบัติปัจจุบันนี้ รัฐบาลต้องจ่ายเงินงบประมาณจำนวนมากในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้สอยมาใช้ในการบริหารวิธีการที่จะใช้อุปกรณ์เหล่านี้ให้ได้รับประโยชน์สูงสุด ถู่มค่า จัดว่าเป็นการประหยัดอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง

1.4.2 คุณค่าในด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพในที่นี้ หมายถึง การดำเนินงานให้เป็นไปตามที่คาดหมายไว้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการทำงานที่ต้องการให้ได้รับประโยชน์สูงสุดและการที่จะพิจารณาว่างานใดมีประสิทธิภาพหรือไม่ก็พิจารณาได้จากผลงาน

1.4.3. คุณค่าในด้านประสิทธิผล (Effectiveness) คำว่าประสิทธิภาพและประสิทธิผลนี้ ฟังดูมีความหมายใกล้เคียงกันมาก หากจะพิจารณาให้เจาะจงลงไปแล้วก็จะเห็นว่าประสิทธิผลนั้น หมายถึง การพิจารณาผลของการทำงานที่สำเร็จลุล่วงดังประสงค์ หรือที่คาดหวังไว้เป็นหลัก และความสำเร็จของงานอย่างมีประสิทธิภาพนี้อาจเกิดจากการปฏิบัติงานที่ไม่ประหยัดหรือไม่มีประสิทธิภาพก็ได้ เพราะประสิทธิภาพเป็นเรื่องของการที่จะทำงานให้ได้ผลสูงสุด ส่วนประสิทธิผลเป็นเรื่องของการนำเอาผลงานที่สำเร็จดังที่คาดหวังไว้มาพิจารณา ดังนั้นงานที่มีประสิทธิผลจึงไม่จำเป็นต้องมีประสิทธิภาพเสมอไป

1.4.4 คุณค่าในด้านความเป็นธรรม (Equity) ความเป็นธรรมในที่นี้ หมายถึง การที่จะต้องบริหารงานด้วยความเป็นธรรมอย่างทั่วถึงและถ้วนหน้าปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง โดยไม่เลือกแบ่งแยกวรรณะ เชื้อชาติ และศาสนา คุณค่าในด้านความเป็นธรรมนี้ หากจะพิจารณาโดยลึกซึ้งแล้วก็จะเห็นว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ความเป็นธรรมนี้ยังคงเป็นสิ่งที่ได้รับการพร่ำร้องไต่หาและบางครั้งก็เฝ้าคอยกันอยู่เสมอ จึงเป็นคุณธรรมที่นักบริหารทั้งหลายน่าจะช่วยกันผดุงความเป็นธรรมให้ดำรงอยู่ในมวลหมู่สังคมนมนุษย์ต่อไป

1.4.5 คุณค่าในด้านความซื่อสัตย์และมีเกียรติ (Honest and honour)

ความจริงในการบริหารนี้เป็นที่ทราบกันและน่าจะกล่าวในทางเป็นธรรมเนียมการบริหาร ใ้ว่าการปฏิบัติงานนั้นจะต้องดำเนินไปด้วยความซื่อสัตย์ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนและธรรมเนียมไม่ว่าจะเป็นการบริหารราชการหรือบริหารธุรกิจก็ตาม และเมื่อการปฏิบัตินั้น เป็นปฏิบัติที่ถูกต้องที่ชอบ ความมีเกียรติก็ย่อมจะเสริมส่งให้สูงยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพ การบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากเป็นโครงการที่รัฐบาลจัดสรรงบประมาณให้แก่หมู่บ้านและชุมชนโดยตรง ดังนั้นการบริหารจัดการงบประมาณ โครงการ จึงเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนเอง ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมี กระบวนการบริหารอย่างเป็นระบบ และมีขั้นตอนที่ชัดเจน ซึ่งกระบวนการนี้ประกอบด้วย ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการประสานงาน ด้านการจัดสรรงบประมาณ ด้านการควบคุมงานและด้านการประเมินผล

2. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรประชาชน

2.1 แนวคิดขององค์กรประชาชน

ไพรัตน์ เคะรินทร์ (2527 : 1) ได้ให้คำกล่าวถึงองค์กรประชาชนไว้ว่า เป็นการรวมประชาชนในหมู่บ้านหรือตำบลในรูปของกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อดำเนิน กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเองหรือสนองวัตถุประสงค์ของชุมชน หรือแม้กระทั่งสนองวัตถุประสงค์ของทางราชการหรือหน่วยงานเอกชน ที่ให้การสนับสนุน กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นนี้ อาจจัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ กล่าวคือ ไม่มีกฎหมายรองรับแต่อาจมี ระเบียบทางราชการหรือระเบียบที่กลุ่มจัดทำขึ้นเอง เพื่อเป็นแนวทางกิจกรรมของกลุ่มจะ

เห็นได้ว่า องค์กรประชาชนเป็นกลุ่มของประชาชนในระดับหมู่บ้านหรือตำบล ที่รวมตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและหน่วยงานภายนอกในรูปแบบขององค์กรอาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ซึ่งองค์กรประชาชนเป็นกลไกการแก้ปัญหาในชุมชนและเป็นกลไกในการพัฒนาให้เป็นที่ไปตามความต้องการของกลุ่มคนภายในและภายนอกชุมชนด้วย

กลุ่มแลกเปลี่ยนเพื่องานพัฒนาชนบท (2526 : 17-26) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรประชาชนในการประชุมสัมมนา โดยมีข้อสรุปของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรประชาชนว่าเป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวกันอย่างมีเป้าหมายที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชนและกระทำเป้าหมายเพื่อประชาชนเป็นตัวแทนของชุมชนในการรักษาผลประโยชน์ และคลี่คลายปัญหาของชุมชนทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาว

กลุ่มที่ 2 ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรประชาชนว่าเป็นขบวนการทำงานของสังคมหรือกลุ่มคนซึ่งมีสองรูปแบบ คือ องค์กรเดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชนที่ร่วมกันทำมากินแก้ไขปัญหาและต่อสู้กับธรรมชาติ และองค์กรที่บุคคลภายนอกเข้าไปสร้าง เช่น กลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมักล้มเหลวหรือสร้างปัญหาใหม่ให้กับชุมชน ซึ่งองค์กรประชาชนในทิศทางที่ควรจะเป็นจะเกิดขึ้นต่อเมื่อชาวบ้านมีพัฒนาการทางจิตสำนึก

กลุ่มที่ 3 เสนอแนวคิดว่าชาวบ้านเองมีกลุ่มธรรมชาติรับคิดชอบแก้ไขปัญหาภายในชุมชนอยู่แล้ว เป็นการยากที่จะสร้างองค์กรประชาชน การสร้างองค์กรประชาชนจะมีองค์ประกอบสองประการ คือ การเชื่อมั่นในพลังชุมชน และการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มชาวบ้าน

กลุ่มที่ 4 มีทัศนะว่า องค์กรประชาชน คือ ชุมชนซึ่งเป็นสังคมหน่วยหนึ่ง เป็นองค์กรหนึ่งที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

กลุ่มที่ 5 เสนอแนวคิดว่าการพัฒนาองค์กรประชาชนจะต้องใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นเงื่อนไขให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้ปัญหาของชุมชนร่วมกันและตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างและพัฒนาองค์กรประชาชนในระยะต้นสู่การพัฒนาคุณภาพขององค์กรประชาชนเป็นขบวนการประชาชน เพื่อแก้ปัญหาในระยะยาวต่อไป

กลุ่มที่ 6 เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรประชาชนว่า คือ พัฒนาการของกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่สามารถเติบโตขึ้นมาเพื่อมีบทบาทที่ก่อประโยชน์และปกป้อง

ชาวบ้านในขอบเขต ทั้งชุมชนไว้โดยประชาชนเห็นด้วย มีความเข้าใจร่วม มีการควบคุม และได้ประโยชน์จากสิ่งที่ทำร่วมกัน

จากทัศนะของกลุ่มแลกเปลี่ยนเพื่องานพัฒนาชนบท ซึ่งเป็นนักพัฒนาภาค เอกชน สอดคล้องกับแนวคิด วัฒนธรรมชุมชนที่เห็นว่า ประชาชนมีองค์กรและกระบวนการ แก้ไขปัญหาของตนเองอยู่แต่เดิมแล้ว หน่วยงานที่ทำงานกับองค์กรประชาชนจะต้องให้ความสำคัญและศึกษาคุณค่าขององค์กรธรรมชาติมาปรับใช้อย่างเหมาะสม

ดิเรก เต็งจำรูญ (2525 : 145) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรชุมชน ว่าเป็นการรวมพลังประชาชนแล้วจัดตั้งเป็นองค์กรของประชาชนเองและได้มาซึ่งอำนาจในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสถานการณ์ของเขาเอง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันคิด ปรัชญาหรือวางแผน และร่วมกันทำ และประการสุดท้ายย่อมได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้น และมีได้หมายถึงการแก้ปัญหา เฉพาะหน้าเท่านั้นหรือเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจ แต่จะต้องครอบคลุมทุกด้านที่เกี่ยวกับชีวิตของ มนุษย์ การพัฒนาลักษณะนี้ต้องยอมรับเสียก่อนว่าจะต้องเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มผู้กุมอำนาจ ซึ่งรู้สึกสูญเสียกระทบกระเทือนจากการจัดตั้งองค์กรของผู้ไร้อำนาจ (คนยากจน) ที่เติบโต ขึ้นมาเพื่อทวงเรียกร้องสิทธิ และผลประโยชน์ของเขากลับคืนมาด้วยพลังอำนาจขององค์กร ประชาชนเป็นมรรควิธีในการต่อรองเพื่อให้สัมฤทธิ์วัตถุประสงค์ ซึ่งหลักการนี้เป็นหลักการ ขึ้นกับที่สังคมประชาธิปไตยยอมรับและเคารพสิทธิของบุคคลที่จะรวมกลุ่มเพื่อต่อรอง แลก เปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ซึ่งถ้าหากว่าหลักการนี้ไม่เป็นที่ยอมรับก็เท่ากับว่าต้องการ รักษาความอยู่ดีมีสุขให้คงอยู่

2.2 ลักษณะขององค์กรประชาชน

อकिन รพีพัฒน์ (2527 : 133) ได้กล่าวถึงลักษณะขององค์กรประชาชนว่า องค์กรประชาชนต้องเป็นตัวแทนที่แท้จริง และกระทำการต่าง ๆ บนพื้นฐานแห่ง ความต้องการของ ผู้อยู่อาศัยในชุมชน มิใช่ตั้งเพื่อทำงานให้หน่วยงาน/องค์กรภายนอก โดยหลักการแล้ว คณะกรรมการชุมชนจะต้องเป็นอิสระปราศจากการควบคุมและต้องมี อำนาจที่แท้จริงใน การตัดสินใจมีความคิดริเริ่มและมีสิทธิมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้านของสังคม

2.3 การจัดตั้งองค์กรประชาชน

บัทธ อ่อนคำ (2521 : 14) กล่าวว่า การจัดตั้งองค์กรประชาชน เป็นผลมาจากทัศนคติเกี่ยวกับสาเหตุความยากจน อันเป็นปัญหาหนึ่งของการพัฒนาและการวิเคราะห์สาเหตุของความยากจนทำให้เห็นชัดเจนว่า ผู้ไร้อำนาจเท่านั้นจะเป็นผู้ที่แก้ปัญหาของความยากจนอย่างแท้จริง ผู้ไร้อำนาจจะแก้ไขปัญหาคความยากจนและปัญหาอื่น ๆ ได้ก็โดยการรวมตัวกันเป็นองค์กรประชาชนจึงถือได้ว่าเป็นมรรควิธีอันจะนำไปสู่การพัฒนา หรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ วิธีการจัดตั้งองค์กรประชาชนมีทัศนคติ ความยากจนเกิดจากตัวระบบสังคมหรือ โครงสร้างสังคม ถ้าจะแก้ต้องแก้ที่ระบบสังคมหรือ โครงสร้างสังคม เปลี่ยนสังคมที่อยู่ดิธรรม

บุญเพรง บ้านบางพูน (2527 : 22) ที่พูดถึงการจัดตั้งองค์กรประชาชนไว้ว่าเป็นผลมาจากความยากจน ที่เป็นปัญหาหนึ่งของการพัฒนา ผู้ไร้อำนาจ จะแก้ไขปัญหาคความยากจนและปัญหาอื่น ๆ ได้โดยการรวมตัวกันเป็นองค์กรประชาชน อันเป็นวิธีที่นำไปสู่การพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้น สรุปแล้วไม่ว่าคนจนจะอยู่ไหนก็ตาม ควรจะร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหา

นอกจากนี้แมกกลาย่า (Maglaya. 1985 : 45 ; อ้างถึงใน สายพิรุณ น้อยศิริ. 2530 : 19) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญขององค์กรประชาชนว่า องค์กรประชาชนเป็นกลไกอำนาจของคนจนที่มุ่งให้คนจนหรือกลุ่มผู้ไร้อำนาจมีความสามารถในการกำหนดความเป็นไปได้ในอนาคตร่วมกัน ตามความปรารถนาของพวกเขาเป็นการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาของผู้ถูกกดขี่และผู้ไร้อำนาจองค์กรประชาชนจึงมีความแตกต่างจากองค์กรทั่ว ๆ ไปในเรื่องการก่อรูปการตัดสินใจการวางแผน การต่อสู้และผลที่ได้รับจะไม่ผูกขาดอยู่ในมือของผู้นำเพียงไม่กี่คนแต่มวลชนสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้กำหนดแนวความคิดเรื่ององค์กรประชาชน ตามทัศนคติของหลายท่านที่กล่าวมาข้างต้น

สรุปได้ว่า องค์กรประชาชน หมายถึง กลุ่มของประชาชนยากจนและหรือไร้อำนาจที่แลกเปลี่ยนได้เรียนรู้ และแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกันมีการพัฒนาจิตสำนึกศักยภาพของคนให้มีพลังและอำนาจในการรักษาผลประโยชน์ และสามารถกำหนดอนาคตของประชาชนและชุมชนได้เอง โดยยึดหลักการที่สำคัญการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการก่อรูปการตัดสินใจวางแผนการดำเนินงาน และการกระจายผลประโยชน์ ซึ่งรูปแบบขององค์กรประชาชนนั้นอาจเป็นองค์กรที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ หรือองค์กรที่บุคคลภายนอกเข้าไปจัดตั้งก็ได้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเป็นแนวคิดที่เกิดจากการเปรียบเทียบสภาพสังคมในขั้นตอนหนึ่งของประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ที่ผ่านมา นับตั้งแต่ยุคชุมชนนุพกาลมาจนถึงปัจจุบันเป็นประวัติศาสตร์ของการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกันของสังคมต่างๆ การเปลี่ยนแปลงช่วงที่สำคัญช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์โลก คือ การปฏิวัติทางการค้า เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ในยุโรปในศตวรรษที่ 16-17 ซึ่งได้ทำให้เศรษฐกิจประเทศในประเทศยุโรปตะวันตก โดยเฉพาะสหราชอาณาจักรอังกฤษพัฒนาเป็นแบบทุนนิยมก่อนสังคมอื่น ๆ ติดตามด้วยประเทศสหรัฐ ญี่ปุ่น และประเทศยุโรป ย้ายถิ่นฐานไปสร้างประเทศขึ้นใหม่ เช่น แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ประเทศทุนนิยมแรกเริ่มได้พัฒนาเศรษฐกิจการเมืองสังคม ไปด้วยความรวดเร็ว ในศตวรรษที่ 18-19 และสามารถรอบงำเอาเปรียบประเทศอื่น ๆ ทำให้ประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย แอฟริกา ลาตินอเมริกา ในศตวรรษที่ 20 พัฒนาได้ช้าหรือยิ่งด้อยพัฒนามากไปกว่าสภาพเดิมอีก (วิทยากร เชียงกูล, 2526 : 73-74)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาได้แพร่หลายมานับตั้งแต่ครั้งหลังของศตวรรษที่ 20 หรือสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ทำอย่างไรประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งหลาย จะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของตนให้เจริญก้าวหน้าเหมือนอย่างประเทศทุนนิยม อุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว สำหรับแนวคิดและแบบแผน การพัฒนาที่ถูกนำมาใช้เป็นแม่แบบในการพัฒนาประเทศโลกที่สามนั้น ได้มีผลงานทางวิชาการของ เรื่อง “แนวความคิดว่าด้วยการพัฒนา” ได้สรุปรวบรวมทัศนะต่าง ๆ ไว้เป็น 3 แนวด้วยกันคือ (ปกรณ ปรียากร, 2527 : 2-48)

3.1 แนวคิดแบบนักทฤษฎีปฏิฐานนิยม (The positivists)

เป็นแนวคิดที่ประยุกต์ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก และทฤษฎีสังคมศาสตร์อเมริกันมาใช้วิเคราะห์ปัญหาของสังคมด้อยพัฒนา โดยมีทัศนะต่อความก้าวหน้าหรือการพัฒนาว่ามีความหมายเท่ากับความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ (Development is equated with economic growth) และความสำเร็จเติบโตเช่นนั้นวัดกันที่ความก้าวหน้าทางด้านวัตถุเป็นสำคัญ

ตัวแบบที่นักทฤษฎีแนวนี้ใช้ในการพัฒนาประเทศโลกที่สาม คือ การเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบของสังคมตะวันตก อันถือว่าเป็นสังคมในอุดมคติของการพัฒนาการประยุกต์ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก และการจัดระบบสังคมแบบ

ประชาธิปไตยตะวันตก คือ ตัวแบบที่สามารถใช้ได้ทั่วไปในทุกระบบสังคม โดยมีจุดหมายปลายทางของการพัฒนาคือ การเพิ่มพูนผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) การพัฒนาอุตสาหกรรม การสร้างชุมชนเมืองการเพิ่มบทบาทของระบบราชการในกระบวนการวางแผนเหล่านี้ ถือว่าเป็นเทคนิคที่จะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ประชาชาติและรายได้ต่อไป และความมั่นคงของประชากรในที่สุด

แนวความคิดของนักทฤษฎีปฏิฐานนิยมนี้ได้รับการยอมรับอย่างมากและพัฒนาเป็นทฤษฎีภาวะทันสมัยที่ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาที่ไม่เลือกใช้แนวทางสังคมนิยม ซึ่งได้รับความนิยมมาตั้งแต่ยุคเริ่มทศวรรษแห่งการพัฒนาตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติ ในศตวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา แนวทางการพัฒนาในลักษณะนี้ปรักกร์ ปรียากร ได้กล่าวไว้ว่า พื้นฐานทางอุดมการณ์ของทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้ตั้งอยู่บนหลักการของการพัฒนาทุนนิยมและการสร้างระบอบการปกครองเป็นสำคัญ

3.2 แนวคิดแบบกลุ่มก้าวหน้า (The Radicals)

ซึ่งเห็นว่าการถือเอาตัวแบบของสังคมตะวันตกเป็นตัวแบบของการพัฒนาโลกที่สามทั้งเป็นสิ่งไร้สาระพวกเขาปฏิเสธแนวคิดของกลุ่มแรกที่ว่าความก้าวหน้าหรือการพัฒนา มีความหมายเท่ากับความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ แนวคิดที่พวกเขาเสนอ คือ การพัฒนา หมายถึง การปฏิรูปการกระจายเชิงทางสังคม ซึ่งการกระทำเช่นนั้น ได้จะต้องมีการเรียนรู้ข้อเท็จจริงของประเทศโลกที่สามก่อนเพื่อจะสามารถกำหนดวิธีการปฏิรูปสังคมที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์และเรียนรู้คือ การให้ความสำคัญที่โครงสร้างสถาบันและประวัติศาสตร์อันถือเป็นหลักในการจัดระเบียบวิธีการศึกษาสู่ทางในการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมที่สุด ของแนวคิดกลุ่มนี้ น่าจะได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับรัฐสวัสดิการ เป็นต้น

3.3 แนวคิดแบบนักทฤษฎีมาร์กซิสต์ (The Marxists)

พยายามประยุกต์แนวคิดนักเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบคลาสสิกเข้ามาวิเคราะห์ปัญหาการพัฒนาของโลกที่สาม แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องการจัดสรรมูลค่าส่วนเกินทางเศรษฐกิจภายในระบบสังคม การขยายตัวและแทรกแซงของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม ระบบทุนนิยมผูกขาดผนวกกับระบบเผด็จการทหาร การครอบงำของจักรวรรดินิยม และการเลียนแบบทางการบริโภคที่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศศูนย์กลางและบริวาร ในระบบทุนนิยมโลก เป็นต้น นักทฤษฎีกลุ่มนี้ได้ให้ความสำคัญ

กับการวางแผนสังคมนิยมว่า จะสามารถสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมที่สมเหตุสมผล การปลดปล่อยภาวะการณ์ครอบงำของระบบทุนนิยมโลกหรือการปฏิวัติสังคมนิยม จึงจะนำประเทศไปสู่การพัฒนาได้

อย่างไรก็ตามสิ่งที่ปรักกรณ์ ปรียากร ได้เสนอแนะไว้ภายใต้หลักการศึกษานวนคิดของนักทฤษฎีทั้ง 3 กลุ่มนี้ คือ ทฤษฎีการพัฒนาหรือแนวคิดในการพัฒนามิใช่สูตรสำเร็จ (Read formula) ที่จะนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวางในทุกระบบสังคม เพราะกระบวนการพัฒนาเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมซึ่งสภาพการณ์ของแต่ละสังคมนั้นมีเงื่อนไขและรูปแบบทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นกลวิธีการพัฒนาที่ประสบผลสำเร็จในสังคมนั้นมีเงื่อนไขและรูปแบบทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นกลวิธีการพัฒนาที่ประสบผลสำเร็จสังคมนึง อาจจะใช้ไม่ได้ผลใน อีกสังคมนึง

นอกจากนี้ เซียร์ (Seers, 1982 : 28 ; อ้างถึงในปรักกรณ์ ปรียากร, 2527 : 12-13) ยังได้เสนอทัศนะที่น่าสนใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาในประเทศโลกที่สามว่า ตั้งอยู่บนพื้นฐานความพยายามในการพึ่งตนเอง (Self-reliance) ได้แก่ การลดการพึ่งพาด้านการนำเข้าสำหรับสินค้าและบริการด้านอาหาร น้ำมัน และปิโตรเลียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งลดการพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ที่มาจากภายนอกประเทศ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและรสนิยมในการบริโภคและการเพิ่มสมรรถนะทางการผลิต การกระจายรายได้โดยใช้นโยบายภาษีหรือ วิธีการปันส่วน การใช้นโยบายการควบคุมเพิ่มความสามารถในการเจรจาต่อรองกับบริษัทข้ามชาติ และการลดภาวะการพึ่งพาทางด้านวัฒนธรรมด้วยการดำเนินนโยบายวัฒนธรรมใหม่ เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าวผู้ศึกษาสรุปได้ว่า แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนานั้นจำเป็นจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิหลัง ตลอดจนข้อเสนอหลักที่ถือเป็นแก่นแท้ของทฤษฎีเหล่านั้น โดยชัดเจน

4. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

อากรณพันธ์ จันทรสว่าง (2522 : 26) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะต้องมี

มากพอที่จะเกิดการริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติการกล่าวคือจะต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกัน ของคนส่วนใหญ่ที่จะต้องเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น ๆ เหตุผลเบื้องต้นของการที่คนเราร่วมกัน ได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยตนเองหรือ นำในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้น องค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวที่ ทำให้บรรลุความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

ยูว์เดิน วุฒิเมธิ (2526 : 20) ให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การปฏิบัติและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่จะ สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหและนำมาซึ่ง สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญา พัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น ได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะ อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของคนอื่นและ พร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับความบริสุทธิ์ใจด้วยว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

ไพรัตน์ เจริญมิตร (2527 : 6-7) ได้ให้ความหมายและหลักการสำคัญ เรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐทำ การส่งเสริมชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมใน การดำเนินงานในเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน

อดิน รพีพัฒน์ (2527 : 107-111) ได้กำหนดช่วงจังหวะ และแบ่งระยะ การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ดังนี้

- 4.1.1 การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
- 4.1.2 การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
- 4.1.3 การปฏิบัติตามแผน
- 4.1.4 การประเมินผลกิจกรรม

อรรถพ พงษ์วาท (2530 : 98) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน เริ่มตั้งแต่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน จนถึงลงมือปฏิบัติตามแผน และการประเมิน ซึ่งจะต้องการปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อระบุปัญหาและจัดลำดับความสำคัญ

ของปัญหาตลอดจนวิธีการปฏิบัติที่เห็นว่าเป็นไปได้ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

ความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกัน
เพื่อ บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน หมายถึง ห่วงเวลา และลำดับการณที่มีประสิทธิภาพ
ในการทำกิจกรรมหรือการงาน

ความรับผิดชอบ หมายถึง ควรรู้สึกผูกพันในการกระทำงาน และใน
การทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

เกลิมพล หอนงเรื่อง (2546 : 27) กล่าวสรุปไว้ว่า การให้มีส่วนร่วม
ในการบริหาร หมายถึง การให้ผู้ร่วมงานเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายใน
การตัดสินใจ อันเป็นการถาวรให้ความสำคัญต่อบุคคล รวมทั้งเป็นการตอบสนอง
ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งจะส่งผลทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ

ไคลท์ (Keith. 1972 : 136 ; อ้างถึงใน น้ำฝน สมศรีนวล. 2547 : 7) ได้ให้
ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องกับจิตใจและอารมณ์ (Mental and
emotion involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของ
การเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้
เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว

ลีเดอร์ (Reeder. 1974 : 15 ; อ้างถึงใน น้ำฝน สมศรีนวล. 2547 : 7)
การมีส่วนร่วมในการพบปะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล
และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

เออร์วิน (Erwin. 1976 : 36 ; อ้างถึงใน น้ำฝน สมศรีนวล. 2547 : 7)
การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับ
การดำเนินการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิด
สร้างสรรค์ ความรู้ ความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผล
การปฏิบัติขององค์การและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

4.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

4.2.1 การพัฒนาที่ยั่งยืน สืบสาน ชัดแจ้ง ไม่มีพลังสร้างสรรค์ที่เพียงพอ
และขาดต่อการจัดการ ทฤษฎี AIC จะสร้างวิธีการและระบบเพื่อนำมาเรียนรู้ด้วยกัน โดย

คำนึงถึงมิติทางสังคม จิตใจ วิทยาศาสตร์และการบริหารจัดการ วิธีการนี้มีการนำไปใช้ในหลายประเทศทั่วโลก และกระบวนการ AIC มาจากคำต่อไปนี้ (ประเวศ วะสี. 2539 : 41)

A หมายถึง Appreciation คือ ช่างซาบซึ้งในคุณค่า เมื่อทุกคนพูดถึงระบบความคิด จินตนาการ เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ย่อมเกิดอิสรภาพและพลังสร้างสรรค์

I หมายถึง Influence คือ ช่วยปฏิสัมพันธ์ หรืออิทธิพล หรืออิทธิพลระหว่างกัน ทุกคนแสดงจินตนาการอย่างเต็มที่ แต่ความจริงนั้นมีข้อจำกัด ต้องช่วยกันคิดว่าทำอะไรจึงจะนำไปสู่การนำความคิดนั้น ให้กลายเป็นพันธะทางสังคมที่ต้องนำไปปฏิบัติเป็นแผนกลวิธี

C หมายถึง Control คือ การเปลี่ยนแผนกลวิธี แผนการปฏิบัติ มีการปรับปรุงแก้ไข และประสานสัมพันธ์

เหตุผลที่ทฤษฎี AIC ใช้ได้ผลดี เป็นเพราะได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน โดยมีการร่วมอุดมการณ์หรือให้คุณค่าแก่กัน เรียนรู้จากกัน ค้นพบปัจจัยร่วมกันจากการใช้ชีวิตและทำงานร่วมกัน ค้นพบว่า แต่ละคนมีทักษะและการเจรจาต่อรองในการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อบรรลุความต้องการร่วมกันเป็นการให้สัตยาต่อสาธารณะ ถึงพันธะสัญญาที่ลงมือกระทำในสิ่งที่เข้าใจ และเห็นคุณค่าร่วมกัน จึงเป็นวิธีการที่เป็นองค์รวม (Holistic Method)

4.2.2 สร้างเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมไว้ ประกอบด้วย (Davis. 2000 : 56 ; อ้างถึงใน ศาสตราจารย์ ชินโน. 2545 : 22)

- 1) จะต้องมีเวลาเพียงพอ เพื่อสร้างบรรยากาศ มีส่วนร่วมก่อนดำเนินการตามที่พึงประสงค์ การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นยากในสถานการณ์อันฉุกเฉิน
- 2) การมีส่วนร่วมในงาน ต้องไม่ฝ่าฝืนค่านิยมทางเศรษฐกิจของมวลสมาชิกเพราะผู้ร่วมงาน ไม่อาจใช้เวลาทั้งหมดในการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมทุกเรื่องได้
- 3) หัวข้อของการมีส่วนร่วม จะต้องสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในองค์กรหรือบางหัวข้อที่มวลสมาชิกมีความสนใจร่วมกัน หรืองานที่มีความยุ่งยากในการปฏิบัติ
- 4) ผู้มีส่วนร่วม จะต้องมีความรู้ ขยันหมั่นเพียร และจะต้องมีความรู้ในเรื่องของการมีส่วนร่วม

4.3.3 แนวทางที่จะกำหนดว่า เมื่อไรจึงควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และควรมีส่วนร่วมมากหรือน้อยเพียงใดในการตัดสินใจ วรูม และเยตตัน เสนอแนะว่าการมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ ควรขึ้นกับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ในการกำหนด รูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การตัดสินใจมีทางเลือก 5 วิธี ตั้งแต่ผู้บริหารตัดสินใจเองคนเดียว (Unilateral) จึงถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ (Shared) ทางเลือกในการตัดสินใจ 5 วิธี มีดังนี้ (Vroom and Yetton. 2000 : 48 ; อ้างถึงใน ศาสตราจารย์ ชินโน. 2545 : 23)

- 1) ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว
- 2) ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่น แล้วตัดสินใจเอง
- 3) ผู้บริหารหารือกับผู้เกี่ยวข้องเป็นรายคน แสวงหาความคิด
ข้อเสนอแนะ แล้วตัดสินใจเอง
- 4) ผู้บริหารปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม แสวงหาความคิดเห็น
ร่วมกัน โดยการอภิปรายแล้วตัดสินใจ
- 5) ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่ม เกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหา แล้วจึง
ให้กลุ่มตัดสินใจ

4.3 กระบวนการและลักษณะของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม ของประชาชนในกระบวนการพัฒนา นับว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาไว้ ดังนี้

วิรัช วิรัชนิการธรรม (2530 : 61 – 63) ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชนบทว่า ประชาชนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การวางแผนดำเนินกิจกรรมการลงทุนและการปฏิบัติงาน การติดตามและประเมินผล

แมทธิวส์ (Mathews. 1996 : 4 – 6 ; อ้างถึงใน น้ำฝน สมศรีนวล. 2547 : 9) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและระดับความเข้มแข็งของการรวมพลังในชุมชน เพื่อให้เป็นช่องทางและโอกาสในการพัฒนา ดังนี้

4.3.1 โครงสร้างพื้นฐานที่ดี ได้แก่ โอกาสและแหล่งพบปะแลกเปลี่ยนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน

- 4.3.2 กระบวนการเรียนรู้และตัดสินใจร่วมกันระหว่างคนในชุมชน
 4.3.3 ลักษณะของความเป็นผู้นำ และภาวะผู้นำของประชาชนในชุมชน
 4.3.4 ระดับความคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง และการมีส่วนร่วมใน

การพัฒนาชุมชนของตนเอง

4.3.5 ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน

4.3.6 ความรู้สึกนึกคิดในการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน ความสามัคคี

และความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชน

4.4 ระดับขั้นตอนการมีส่วนร่วม

บัญญัติ แก้วส่อง (2539 : 28) กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีของ โทเฮน และอัฟฮอฟ โดยจำแนกรูปแบบ หรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจ ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้น เลือคนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้จะเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง จะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพแล้วต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบ ที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ในการมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องสังเกต ก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

4.5 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

4.5.1 รูปแบบของการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 10 รูปแบบ คือ (กรณีศึกษา
ชมดี. 2524 : 13)

- 1) การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at meeting)
- 2) การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial Contribution)
- 3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership or Committees)
- 4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
- 5) การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
- 6) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
- 7) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
- 8) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่ม (Entrepreneur)
- 9) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงานหรือเป็นลูกจ้าง (Employee)
- 10) การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

4.5.2 รูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้นมีอยู่ 5
ขั้นตอน ดังนี้ (อकिन รหัสพัฒน์. 2527 : 49)

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาในการพิจารณาปัญหาและจัด
ระดับความสำคัญของปัญหา ตลอดจนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา
- 3) การมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางและวิธี
การแก้ปัญหา ได้แก่ วางแผนโครงการเป็นขั้นตอน นโยบาย และวัตถุประสงค์ของ
โครงการ
- 4) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา เช่น
การดำเนินโครงการ ซึ่งต้องทำประ โยชน์กับโครงการ
- 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรม เช่น สรุปผลของ
โครงการว่า บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่อาจจะกระทำระหว่างการดำเนินงานหรือ
ภายหลังจาก โครงการเสร็จสิ้นแล้วก็ได้

กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นวิธีการสร้างพลังสร้างสรรค์ให้เข้าถึงประชาชน เพื่อจะได้ข้อมูลและวิธีการพัฒนานั้น ทฤษฎีและวิธีการบริหารที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง คือ AIC ซึ่งเป็นทฤษฎีและการบริหารงานที่พัฒนาขึ้นมาใหม่เป็นทฤษฎีที่ใช้กับการพัฒนาที่ยั่งยืนและ สลับซับซ้อน เช่น งานพัฒนาชนบท หรืองานที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ เช่น การพัฒนาคน และพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน งานเกษตร งานการปกครอง งานกระทรวง ศึกษาธิการและงานนโยบายของรัฐบาล

4.6 ขั้นตอนของยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชนบท 7 ขั้นตอน

ขั้นตอนของยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชนบท 7 ขั้นตอน ของลอร์ดเคอร์มิลค์และลาเทอร์ (Lawdermilk and Lartors. 1980 : 40) มีดังนี้ (น้ำฝน สมศรี นวล. 2547 : 10)

4.6.1 การสำรวจ (Preliminary reconnaissance)

4.6.2 การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (Priority problem identification)

4.6.3 การแสวงหาแนวทางแก้ไข (Search for solutions)

4.6.4 การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา (Assessment of solutions)

4.6.5 การปฏิบัติตามโครงการ (Project implementation)

4.6.6 การประเมินผลโครงการ (Formal project evaluation)

4.6.7 การพิจารณาทบทวนโครงการเพื่อดำเนินการให้เสร็จสมบูรณ์ (Project reconsideration of completion)

4.7 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายท่าน ดังนี้

4.7.1 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือ (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2523 : 727 – 273)

- 1) การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

4.7.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ ดังนี้ (ไพรัตน์ เคะชรินทร์. 2527 : 10)

- 1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชนรวม ตลอดจนความต้องการชุมชน
  - 2) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
  - 3) ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขและสนองความต้องการของชุมชน
  - 4) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
  - 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
  - 6) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
  - 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
  - 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้จัดทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป
- จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาจึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมมือ การทำงานร่วมกัน ไม่ว่าจะของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบ หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรหรือให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ นั้น ผู้เกี่ยวข้องควรมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ สำหรับรูปแบบและปริมาณของระดับการเข้ามามีส่วนร่วม โดยทั่วไปขึ้นอยู่กับธรรมชาติของปัญหา และสถานการณ์ต่าง ๆ สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมสรุปได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการควบคุม ตรวจสอบ แก้ไขปัญหา

5. โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.1 ประวัติความเป็นมาของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหนึ่งในนโยบายที่รัฐบาล นายสมัคร สุนทรเวช (พ.ศ. 2551) ได้กำหนดเป็นนโยบายเร่งด่วนที่ต้องเร่งดำเนินการ โดยมีเป้าประสงค์เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อเพิ่มศักยภาพการหารายได้ ลดรายจ่ายของหมู่บ้านและชุมชนด้วยตนเอง และพัฒนาโครงการที่ก่อให้เกิดรายได้อย่างยั่งยืน พัฒนาสินทรัพย์ของหมู่บ้านและชุมชน อนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านและชุมชน เพื่อการเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรของรัฐ ท้องถิ่น และจังหวัด อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นโครงการที่ต้องการเห็นความเข้มแข็งของหมู่บ้านและชุมชน เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมตัดสินใจ แก้ไขปัญหาส่วนรวมและพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยประชาชนเป็นผู้จัดตั้งคณะทำงาน กำหนดรูปแบบการดำเนินงาน บริหารจัดการ จัดลำดับความสำคัญ ตลอดจนความเร่งด่วนของปัญหาด้วยตนเอง อย่างสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่คนในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยมีส่วนราชการ สถาบันการศึกษาและองค์กรเอกชนอื่นให้คำปรึกษาแนะนำประชาชนและประสานงาน

5.2 ลักษณะสำคัญของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.2.1 เป็นโครงการที่ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานว่า ประชาชนเป็นผู้มีศักยภาพมีความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

5.2.2 มุ่งพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้ร่วมกันคิด วิเคราะห์ทำงานเป็นหมู่คณะ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนในการมีส่วนร่วมตั้งแต่การตัดสินใจ บริหารจัดการทรัพยากรงบประมาณ ตลอดจนแก้ไขปัญหาในหมู่บ้านและ

ชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

5.2.3 เน้นความร่วมมือของทุกฝ่ายโดยภาครัฐ ภาคเอกชนและสถาบันการศึกษา ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานให้คำแนะนำโดยมอบอำนาจการตัดสินใจ พิจารณาโครงการให้เป็นของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน

5.2.4 กำเนินถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลางที่สมดุลยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยีเพื่อให้ก้าวหน้าทันต่อโลกในยุคโลกาภิวัตน์

5.3 ความหมายโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นโครงการที่ภายใต้การนำของรัฐบาลยุค นายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นโครงการที่รัฐได้มีการจัดสรรงบประมาณให้กับหมู่บ้านและชุมชนโดยตรง เพื่อให้หมู่บ้านและชุมชนได้นำไปแก้ไขปัญหา/สร้างประโยชน์ส่วนรวมของหมู่บ้าน/ชุมชนเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันหรือเพื่อเอื้อต่อการมีอาชีพและการมีงานทำของส่วนรวม โดยหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง ตามขั้นตอนกระบวนการของโครงการ มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งถือเป็นอีกขั้นหนึ่งในการพัฒนาประชาธิปไตย ในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

5.4 เป้าหมายของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการจัดสรรงบประมาณโดยตรงตามขนาดของประชากรในหมู่บ้านและชุมชนเพื่อให้ประชาชนสามารถนำไปใช้บริหารจัดการในการแก้ไขปัญหาของตนเองโดยยึดกรอบแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจในการกระทำโดยมีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์เพื่อการมีส่วนร่วม (ร่วมคิด ร่วมทำ) ในการแก้ไขปัญหาของส่วนรวมร่วมกัน ที่ทุกส่วน ทุกฝ่ายในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

ต่างยอมรับและร่วมกันอย่างมีฉันทานุมัติ จึงเป็นการให้งบประมาณแก่ประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหา/สร้างประโยชน์ส่วนรวมของหมู่บ้าน/ชุมชน หรือเพื่อเอื้อต่อการมีอาชีพและการมีงานทำของส่วนรวม ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนกับเป้าหมายของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (เริ่มนโยบายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544) ของรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีที่เน้นการให้งบประมาณเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะกลุ่ม / ปัญหารายบุคคลในลักษณะของสินเชื่อรายบุคคล/สินเชื่อเฉพาะราย (Personal Loan) นอกจากนี้รายละเอียดอื่น ๆ ของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และกองทุนหมู่บ้านแยกแตกต่างกันอีกด้วย เป็นการแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้ซ้ำซ้อนกับกองทุนหมู่บ้าน ๆ แต่หากเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือเพิ่มเติมที่ช่วยเสริมกลไกการแก้ไขปัญหาความยากจนแก่ประชาชนของรัฐบาลสมัย นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรี ซึ่งสืบเนื่องสานต่อนโยบายเดิมของพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี (2547 : 3-4) ได้กล่าวว่าเป้าหมายของโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน SML ประกอบด้วย

- 5.4.1 เป็นเงินอุดหนุนโดยตรงสู่ประชาชน
- 5.4.2 เป็นเงินอุดหนุนในรูปแบบของการรวมกลุ่มของชาวบ้านโดยตรง
- 5.4.3 เป็นการลงทุนพัฒนาทรัพย์สินสาธารณะ (Public goods) ที่ก่อให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจแก่ประชาชนโดยรวมในหมู่บ้าน/ชุมชน (Socio economic) แต่เป็นสิ่งที่เอกชนยังไม่สนใจที่จะลงทุน
- 5.4.4 เป็นการนำไปใช้จ่ายในการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นทิศทางความต้องการด้าน โครงสร้างพื้นฐานและบริการของหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่น
- 5.4.5 เพื่อการแก้ไขปัญหา/สร้างประโยชน์ส่วนรวมของหมู่บ้าน/ชุมชน หรือเพื่อเอื้อต่อการมีอาชีพและการมีงานทำ
- 5.4.6 คุณภาพชีวิต (Quality of life) ของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนดีขึ้น (ตามศักยภาพและความต้องการ)
- 5.4.7 เป็นเครื่องมือให้หมู่บ้านมี “เสียง” (Voice) ที่เข้มแข็งอันจะนำไปสู่การพัฒนา / แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนตามความต้องการที่แท้จริง (Demand) ของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน

5.4.8 เตรียมความพร้อมของประชาชนในการเรียนรู้การบริหารจัดการตนเองตามแนวทางการกระจายอำนาจ

5.5 แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง

แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศ ที่ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา โดยเน้นการก่อให้เกิดการเรียนรู้ทำให้ชุมชนได้รู้จักตนเอง มีความเข้าใจตนเอง กำหนดอนาคตแนวทางการพัฒนาตนเองและชุมชนได้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน รวมไปถึงการประสานความร่วมมือหน่วยงานภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการดังคำกล่าวที่ว่า “แผนชีวิตชุมชน อนาคตชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” ยุทธศาสตร์ของการเคลื่อนงานแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง คือ การสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และการสร้างพื้นที่สาธารณะทางสังคมขององค์กรชุมชนให้ได้รับการยอมรับทั้งในด้านการปฏิบัติในพื้นที่และระดับนโยบาย โดยกระบวนการแผนชีวิตชุมชน ดังแนวคิดของแกนนำคนสำคัญดังต่อไปนี้ (พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2547 : 8-10)

กำนันสมคิด ศิริวัฒนาภูถล แกนนำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองระดับชาติเป็นตัวแทนภาคอีสานได้กล่าวว่าหลักคิดสำคัญในการขับเคลื่อนงานแผนแม่บทชุมชนฯ คือ การทำให้ชาวบ้าน ท้องถิ่น ได้ตระหนักร่วมกันว่าแผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น โดยเอาชุมชนและท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง ที่ผ่านมาชาวบ้านมีโอกาสพัฒนาแต่การพัฒนาต้องอาศัยตนเอง ถ้าหวังว่าจะพึ่งคนอื่นก็จะไม่ประสบความสำเร็จ การกำหนดอนาคตของชาวบ้านนั้นต้องค้นพบตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญ การแก้ไขปัญหของชาวบ้านเน้นการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

พระครูใบฎีกาขุฑิต อมรปัญญา โฆษกแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองภาคอีสาน มีแนวคิดเรื่องการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองว่า ภาคประชาชนจะต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง การขับเคลื่อนงานเรื่องแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองเป็นเรื่องที่สำคัญ ไม่ควรวิ่งตามกระแส พื้นที่ภาคประชาชนจะต้องมีจุดขึ้นเป็นของตนเองและนำพาหมู่คณะเดินไปข้างหน้า และจะต้องมีการตรวจสอบตัวเองอย่างสม่ำเสมอเพื่อหารอยรั่วและซ่อมแซมตัวเองตลอดเวลา อย่างน้อยการทำงานจะต้องเกิดพันธมิตรในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างมากมาย

สิน ลือสวน ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กล่าวว่า การสนับสนุนให้มีการขับเคลื่อนแผนแม่บทชุมชน โดยเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน 4 ภาค เป็น

สิ่งที่ดีเพราะแผนแม่บทชุมชนเป็นกระบวนการที่ดี ที่ไม่ใช่การทำเพื่อคนอื่น แต่เป็นการทำเพื่อตนเองแล้วจะส่งผลกระทบต่อระดับ ประเทศ สิ่งที่ทำอยู่ในปัจจุบันคือ การทดลอง การวิจัย ในเรื่องการบริหารการจัดการงบประมาณโดยภาคประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำหายและต้องการผลงานเพื่อพิสูจน์ตนเองกระบวนการเคลื่อนไหว และบริหารจัดการจะทำให้เจ้าหน้าที่ของสถาบันฯ ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับภาคประชาชน ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน แต่จังหวัดต่อไปภาคประชาชนจะมีบทบาทที่สำคัญมากขึ้น

ดังนั้นในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน/ท้องถิ่น “แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง” จึงทำให้ชุมชนรู้และเข้าใจตนเอง กำหนดอนาคตของชุมชนท้องถิ่นตนเองได้ และเป็นหนทางที่นำไปสู่การลดปัญหาความยากจนของครอบครัว คือ การลดรายจ่าย สร้างรายได้ ขยายโอกาสการพัฒนาคนในชุมชน และการทำให้ชุมชนได้รับการยอมรับ มีศักดิ์ศรี ทั้งจากระดับชุมชน ท้องถิ่นและการมีพื้นที่ยื่นทางสังคม ภาคประชาชนได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน

6. บทบาทของภาครัฐต่อโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นโครงการหนึ่งที่เป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนที่มุ่งเศรษฐกิจฐานรากภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี นายสมัคร สุนทรเวช ต้องการเห็นความเข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชนในการพัฒนาศักยภาพ และคิดวิเคราะห์ทำงานเป็นหมู่คณะ เพิ่มขีดความสามารถของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม คัดลีนใจแก้ปัญหาส่วนรวม และพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนเป็นผู้จัดตั้งคณะทำงาน กำหนดรูปแบบการดำเนินงาน บริหารจัดการ จัดลำดับความสำคัญตลอดจนความเร่งด่วนของปัญหาด้วยตนเอง อย่างสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่คนในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยมีส่วนราชการส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และองค์กรภาคเอกชนอื่น ๆ ให้คำปรึกษาแนะนำ และประสานงาน

ดังนั้นส่วนราชการในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้แก่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ทำหน้าที่ในฐานะที่ปรึกษา และให้การสนับสนุนแก่ประชาชน และประชาชนยังจะสามารถขอความช่วยเหลือและคำแนะนำได้

จากสถาบันการศึกษาที่ประสานงาน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ และถ้ายังมีข้อสงสัยหรือต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติมให้ประสานโดยตรงไปที่สำนักงาน พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

บทบาทภาครัฐที่จะต้องดำเนินการ ในการจัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

- 1) นายอำเภอ/ ปลัดอำเภอ/ นายกเทศมนตรี หรือผู้แทน กล่าวเปิดการประชุมประชาคมและให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน
- 2) กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน รายงานจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมประชาคมให้ที่ประชุมทราบ ให้นายอำเภอ/ปลัดอำเภอ/นายกเทศมนตรี หรือผู้แทน สังเกตการณ์และสอบถามจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม
- 3) มอบหมายให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดำเนินการประชุมเพื่อคัดเลือกผู้อาวุโส / ผู้นำที่ประชาชนนับถือขึ้นมาเป็นผู้ดำเนินการประชุมเพื่อเสนอชื่อ และคัดเลือกคณะกรรมการของหมู่บ้าน/ชุมชน
- 4) สังเกตการณ์ให้การดำเนินการประชุมเป็นไปตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนของโครงการ
- 5) ตอบข้อซักถามและให้คำปรึกษาแก่ประชาชนในกรณีที่มีข้อสงสัยหรือต้องการความช่วยเหลือ
- 6) ให้คำแนะนำคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเป็นคณะกรรมการของหมู่บ้าน/ชุมชน (ข้าราชการหรือผู้ที่มีตำแหน่งทางการเมือง/การปกครอง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ จะเป็นคณะกรรมการไม่ได้ แต่เป็นที่ปรึกษาได้ ยกเว้นกรณีจำเป็นให้นายอำเภอ หรือคณะกรรมการ SML พิจารณาเป็นรายกรณี)
- 7) บันทึก ข้อมูลต่าง ๆ เช่น จำนวน ชื่อ ตำแหน่งของคณะกรรมการของหมู่บ้าน/ชุมชน และโครงการต่าง ๆ เก็บรวบรวมเพื่อจัดทำรายงานต่อไป
- 8) ควบคุมดูแลการดำเนินงานของแต่ละโครงการ การใช้จ่ายเงินในแต่ละโครงการ ตรวจสอบหลักฐานการเบิกจ่ายเงินให้เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ

9) สอบถามความพึงพอใจของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยการจัดประชุมแสดงความคิดเห็น หรือจัดทำกล่องรับความคิดเห็นก็ได้

7. รูปแบบ และขั้นตอนของการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

7.1 รูปแบบการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML)

ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ใช้ ทีมตำบล ซึ่งเป็น คณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งและมอบหมาย (คำสั่งอำเภอเมืองมหาสารคาม) ให้ทำงานในพื้นที่ ตำบล ที่ได้รับคัดเลือก ซึ่งคณะทำงานประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการ ข้าราชการ ผู้บริหาร สถานศึกษา พนักงานส่วนท้องถิ่นภายใต้ระบบการทำงานแบบเป็นทีมตำบล ดังกล่าว อำเภอเมืองมหาสารคามสามารถดำเนินการตามกรอบแนวทางตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้น บรรลุผลสำเร็จครบทุกหมู่บ้าน (185 หมู่บ้าน)

7.2 ขั้นตอน/แนวทาง/กระบวนการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอเมืองมหาสารคาม

ขั้นตอนที่ 1 อำเภอนัดประชุมคณะทำงานทีมตำบล ซึ่งประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการ ข้าราชการ ผู้บริหารสถานศึกษา พนักงานส่วนท้องถิ่น ที่ได้รับการแต่งตั้งตามโครงสร้างทีมตำบล (6-9 คน) เพื่อชี้แจงขั้นตอนกระบวนการตามหลักการของโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยวิทยากรของอำเภอที่ได้รับ การอบรมจากหน่วยงานเครือข่ายพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยอำเภอกำหนดรูปแบบเอกสารในการส่งรายละเอียดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 2 คณะทำงานทีมตำบล ที่ได้รับการอบรม ประชุมผู้ใหญ่บ้าน/ประธานคุ้มบ้าน (คณะกรรมการหมู่บ้าน) ในระดับตำบลเพื่อชี้แจงขั้นตอน และกระบวนการวิธีการปฏิบัติให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน พร้อมเอกสารส่วนที่ต้องนำส่ง เพื่อรับการพิจารณาตามแนวทางที่อำเภอกำหนดให้หมู่บ้าน โดยคณะทำงานทีมตำบลแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เพื่อเป็นที่เล็งในการให้คำแนะนำ ในฐานะตัวแทนนายอำเภอ เพื่อดูแลรายหมู่บ้าน โดยให้

คณะกรรมการที่มิตำบล รับผิดชอบจัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละพื้นที่ตำบล ตามแนวทางการดำเนินงานตามโครงการ ดังนี้

1) ให้ทุกคนศึกษาเอกสาร โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของรัฐบาลให้เข้าใจชัดเจน

2) คณะทำงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้ชี้แจงทำความเข้าใจให้ทุกหมู่บ้านยึดกรรมการหมู่บ้านเป็นคณะทำงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความเป็นเอกภาพ และมีประสิทธิภาพในการทำงาน โดยสามารถเพิ่มบุคคลที่เป็นหลักจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้ ยกเว้นแต่ประชาชนในหมู่บ้านจะมีมติเป็นอย่างอื่นก็ให้เป็นไปตามมติของประชาชน (ไม่น้อยกว่า 70% ของผู้ที่อยู่ในหมู่บ้าน)

3) ให้มีการจัดเวทีประชาคม 2 ครั้ง

เวทีครั้งที่ 1 : เป็นการชี้แจงให้ประชาชนในหมู่บ้านเข้าใจโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างชัดเจน และเลือกคณะทำงานตามแนวทางข้อ 2

เวทีครั้งที่ 2 : เป็นการวิเคราะห์เลือกโครงการที่จะใช้งบประมาณโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และกรอกเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (เวทีครั้งที่ 1,2 สามารถดำเนินการพร้อมกันได้)

ให้มีการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองให้ครบทุกส่วน และให้คณะกรรมการแผนแต่ละส่วนจัดทำโครงการ โดยรายละเอียดที่จะใช้งบประมาณโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 โครงการ เสร็จแล้วให้ประธานกรรมการแผนแต่ละด้านเสนอให้คณะทำงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้มีการคัดเลือกตามข้อ 3 (เวทีครั้งที่ 1) กลับกรอกโครงการที่จะใช้งบประมาณโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เหลือไว้ 4 โครงการ และให้คณะทำงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เสนอโครงการทั้ง 4 โครงการต่อเวทีประชาคมครั้งที่ 2 โดยเป็นผู้อธิบายหลักการเหตุผลแต่ละโครงการให้ประชาชนทราบ และให้ที่ประชุมประชาคมลงมติเลือก

โครงการที่จะใช้เงินงบประมาณโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวนไม่เกิน 2 โครงการ และเสนออำเภอลงนาม

ขั้นตอนที่ 3 คณะทำงานทีมตำบล ที่ได้รับการแต่งตั้งให้รับผิดชอบรายหมู่บ้านเข้าร่วมประชุมกับราษฎรในหมู่บ้านตามหมู่บ้านที่กำหนด เพื่อดำเนินการพิจารณาคัดเลือกคณะทำงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง/พิจารณาคัดเลือกโครงการเพื่อขออนุมัติเงินโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ตรงกับขั้นตอนในการดำเนินการ / ตรวจสอบเอกสารที่ทางอำเภอกำหนดให้ครบถ้วนและถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อแต่ละหมู่บ้านได้ดำเนินการเสร็จ คณะทำงานทีมตำบล ที่ได้รับการแต่งตั้งให้รับผิดชอบรายหมู่บ้าน ลงนามเพื่อรับรองความถูกต้อง ส่งให้ประธานคณะทำงานทีมตำบลลงนามรับรองความถูกต้อง ส่งให้อำเภอเพื่อให้นายอำเภอพิจารณาอนุมัติโครงการต่อไป

สรุป จากการนำรูปแบบทีมตำบลมาปรับใช้กับการดำเนินการโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดี กล่าวคือ อำเภอเมืองมีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 185 หมู่บ้าน 13 ตำบล ปรากฏว่าอำเภอสามารถดำเนินการส่งโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปยังสำนักงานพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ครบทั้ง 185 หมู่บ้าน และปัจจุบันนี้ได้มีการดำเนินการเรียบร้อยแล้ว

8. บริบทของตำบลลาดพัฒนา

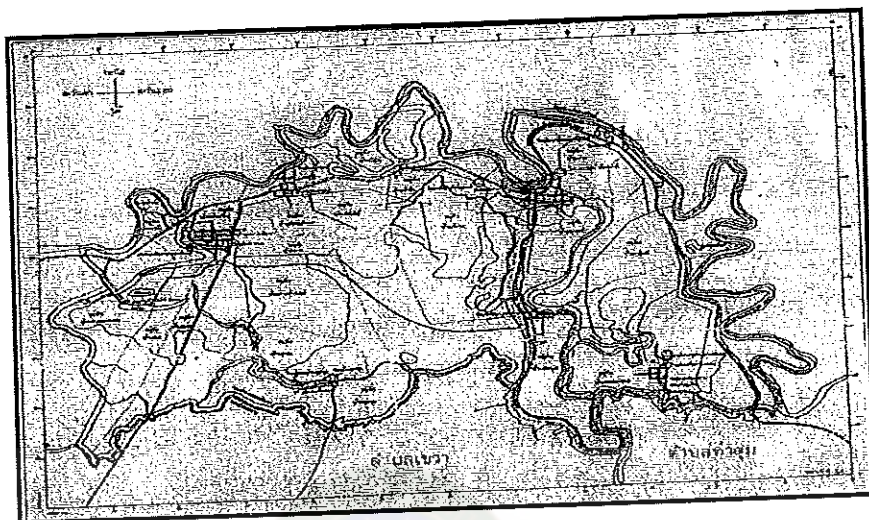
8.1 ที่ตั้ง

ตำบลลาดพัฒนาเป็นตำบลหนึ่งใน 13 ตำบลของเขตการปกครองของอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปทางทิศเหนือ ประมาณ 13 กิโลเมตร เดิมแบ่งออกจากตำบลแก้ง ปัจจุบันตำบลลาดพัฒนามีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 38.85 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ 24,280 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
ทิศใต้	ติดกับ	ตำบลเวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ตำบลท่าตูม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลเกิ้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

แผนที่ที่ 1 ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

8.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ภาพพื้นที่ของตำบลเป็นที่ราบลุ่ม ริมฝั่งแม่น้ำ โดยมีแม่น้ำชีไหลผ่าน

8.3 การแบ่งเขตการปกครอง

แบ่งการปกครองออกเป็นหมู่บ้าน จำนวน 19 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 7,559 คน แยกเป็นชาย 3,723 คน หญิง 3,876 คน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายชื่อหมู่บ้านจำนวนครัวเรือนและประชากรตำบลลาดพัฒนา พ.ศ. 2552

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	ประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านลาดคุ่มทุ่ง	226	505	468	973
2	บ้านลาดคุ่มนอก	163	315	330	645
3	บ้านท่างาม	121	285	277	562
4	บ้านวังไผ่ใต้	65	141	136	277
5	บ้านท่าเจริญ	80	142	145	287
6	บ้านลาด	67	132	137	269

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	ประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
7	บ้านวังไผ่	126	219	237	456
8	บ้านกุคชุย	46	109	89	198
9	บ้านหนองหาว	85	17	187	358
10	บ้านม่วง	111	243	222	465
11	บ้านนุ่งกล้า	154	359	371	730
12	บ้านเลิงบ่อ	83	191	202	393
13	บ้านคุษโพธิ์	48	106	105	211
14	บ้านท่าค้อ	73	131	151	282
15	บ้านหนองนาแซง	84	160	171	331
16	บ้านป่าจั่น	35	62	76	138
17	บ้านกุคชุย	70	154	149	303
18	บ้านวังไผ่พัฒนา	44	98	84	182
19	บ้านลาด	88	178	189	367

ที่มา : ข้อมูลจากส่วนทะเบียนราษฎร สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. 2552

8.4 สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มักมีน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก ทำนา (นาปรัง - นาปี) เพื่อเก็บผลผลิตไว้กินและขาย อาชีพรอง คือ ทอเสื่อกก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชในฤดูแล้ง โดยมีอาชีพเสริมหลังฤดูการทำนา ที่เป็นสินค้า OTOP ของตำบล คือ เครื่องเรือนหวาย และผักตบชวา ซึ่งเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ เข้าสู่ตำบลได้หลายด้านบาท

8.5 ด้านการศึกษา

โรงเรียนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ตำบลลาดพัฒนา เป็นโรงเรียนในระดับประถมศึกษา มีจำนวน 7 แห่ง และจัดให้มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน จำนวน 6 แห่ง

8.6 ด้านศาสนา

ประชากรทั้งตำบลเป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ มีวัด/สำนักสงฆ์ จำนวน 11 แห่ง

8.7 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

สภาพดินโดยทั่วไปของตำบลมีลักษณะเป็นดินเหนียวอุ้มน้ำค่อนข้างดี แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำชี แหล่งน้ำและลำห้วยต่าง ๆ

8.8 ศักยภาพของชุมชนในพื้นที่

การรวมกลุ่มของประชาชนและมวลชนจัดตั้งในพื้นที่ประกอบด้วย

8.8.1 การรวมกลุ่มอาชีพ จำนวน 11 กลุ่ม

8.8.2 กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 29 กลุ่ม

8.8.3 ลูกเสือชาวบ้าน 1 รุ่น จำนวน 150 คน

8.8.4 ตำรวจบ้าน จำนวน 1 รุ่น

8.8.5 ตำรวจอาสา 1 รุ่น จำนวน 200 คน

8.8.6 กองทุนเพื่อความมั่นคงของชาติ 1 รุ่น จำนวน 100 คน

8.9 จุดเด่นของพื้นที่ (ที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน)

พื้นที่ในเขตตำบลลาดพัฒนาเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำไหลผ่าน ครอบคลุมพื้นที่หลายหมู่บ้าน จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะทำการเกษตร ประมง ปศุสัตว์ ตลอดจนเหมาะสมที่จะส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปรัชญา ศรีภา (2540 : 78-85) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาหมู่บ้านมี 5 ปัจจัย คือ ระดับการศึกษา อุณหภูมิประชาธิปไตย การติดต่อสื่อสาร การคาดหมายผลประโยชน์ และบุคลิกภาพความเป็นผู้นำ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2542 : 89-100) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าประชาชน

สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นได้ 3 รูปแบบ คือ

1) การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ผ่านผู้แทน ได้แก่ การมีส่วนร่วมโดยผ่านคณะกรรมการที่ปรึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีคณะกรรมการต่าง ๆ หลายชุด

2) การมีส่วนร่วมโดยตรง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการเลือกสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เป็นต้น

3) การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่ม ชมรม ศูนย์ ประชาคมตำบล ประชาคมจังหวัด สนับสนุนการทำงานขององค์กรประชาชนให้มีความเข้มแข็ง มีอิสระในการตัดสินใจ

นพดล จริยะกุล (2542 : 65-69) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อายุระหว่าง 31-40 ปี สมรสแล้ว รายได้ 3,001-6,000 บาท มีอาชีพเกษตรกรรมมีความรู้ความเข้าใจในหน้าที่อยู่ในระดับสูง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับสูง คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีสภาพโสดและคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนสูงกว่า คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้าง

เรืองยศ ปรีดี (2542 : 84-87) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตชนบท จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ด้านการร่วมกันในการวางแผนโดยมีการรวมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มแบบกลุ่มอาชีพ มีการพบปะปรึกษาหารือเพื่อการศึกษา และหาความต้องการร่วมกันในชุมชนเดือนละ 2-3 ครั้ง ด้านการลงทุนในการดำเนินงานในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการลงทุนในการดำเนินงาน โดยมีการจัดตั้งแหล่งทุนของกลุ่มในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์มากที่สุด และมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการเสียดสละแรงงานด้านการตัดสินใจในการทำงานร่วมกันของชุมชน ในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า สมาชิก

องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีส่วนร่วม โดยที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้งบประมาณ ลักษณะดำเนินการคือ มีการประชุมชี้แจง และวางแผนจัดสรรงบประมาณ โดยให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นใช้มติที่ประชุม โดยร่วมกับสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการลงมือปฏิบัติ และแก้ปัญหา ด้านสมาชิกในชุมชนสามารถตรวจสอบการดำเนินงาน ด้านความสามัคคีและการให้ความร่วมมือ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนตามศักยภาพ

สุภาพ ศรีเมือง (2544 : 71-75) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบล : ศึกษากรณีตำบล บ้านโพธิ์ อำเภอนาทม จังหวัดหนองคาย พบว่า การพัฒนาตำบลบ้านโพธิ์จากสภาพเดิมคือสภาตำบลมาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ มีข้อแตกต่าง ดังนี้ ด้านคณะกรรมการ สภาตำบลมีคณะกรรมการสภาตำบล 3 คน โดยมีกำนันเป็นประธาน สภาคัดเลือก 1 คน และเลขการที่มาจากข้าราชการที่ปฏิบัติงานในตำบล ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลมีคณะกรรมการบริหาร 7 คน ซึ่งจะคัดเลือกประธาน 1 คน เลขานุการ 1 คน ด้านงบประมาณสภาตำบลไม่มีงบประมาณเป็นของตนเอง ต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลมีงบประมาณเป็นของตนเองโดยมีรายได้จากการเก็บภาษีรายได้ในตำบล และเงินอุดหนุนจากรัฐบาล ด้านการจัดทำแผนพัฒนาตำบล สภาตำบลมีคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติพัฒนาชนบท ระดับตำบลเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ องค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำแผนพัฒนาตำบล โดยคณะกรรมการบริหารผ่านความช่วยเหลือขององค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำแผนพัฒนาตำบล โดยคณะกรรมการบริหารผ่านความเห็นชอบจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ด้านการบริหารดำเนินงานสภาตำบลมีคณะกรรมการบริหารงาน 3 คน กิจกรรมหรือโครงการ จะอาศัยหน่วยงานราชการที่เป็นเจ้าของงบประมาณเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลมีคณะกรรมการ บริหารเป็นผู้ดำเนินการ ด้านการตรวจสอบ สภาตำบลมีบทบาทในการตรวจสอบการดำเนินการน้อย

สมบูรณ์ กนกหงส์ (2544 : 84-91) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า บุคลากรในชุมชน โดยรวมและจำแนกตามสถานภาพเห็นว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่าชุมชนในเขต อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านลักษณะของความเป็นผู้นำ ด้านการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการพึ่งตนเอง ด้านโอกาส

พบปะแลกเปลี่ยนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนและ
ด้านความสามัคคีและความร่วมมือในชุมชน

ปิยนุช แสงวูธ (2544 : 99-104) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การวางแผนพัฒนาท้องถิ่นตำบลนางาม อำเภอเสถภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาสรุปได้
ดังนี้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น 6 ประการ คือ การเป็นสมาชิก
กลุ่มต่าง ๆ การศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน การประชุมวิเคราะห์ปัญหาชุมชน
การจัดลำดับความต้องการและปัญหาของชุมชน การวางแผนแก้ปัญหาในลักษณะโครงการ
และการประชุมพิจารณาวิธีดำเนินการ จากการมีส่วนร่วมนี้ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ให้ความ
ร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมปัญหาที่พบ คือ ผู้เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล
มากกว่าประชาชน ทำให้การพัฒนาท้องถิ่นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากไม่ได้
รับความร่วมมือจากประชาชน ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดวิสัยทัศน์การมีส่วน
ร่วมวางแผนพัฒนาท้องถิ่น

ภักจิรา ปกป้อง (2546 : 76-81) ได้ศึกษาการประเมินผลการบริหารงานของ
องค์การบริหารส่วนตำบล ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณี : องค์การ
บริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร โดยได้ศึกษา 6 ด้าน คือ ด้าน
การร่วมคิด ด้านการร่วมตัดสินใจ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการมีส่วนร่วมในการจัด
ทำแผนพัฒนาตำบล ด้านการร่วมตรวจสอบ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน
การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยรวมและรายข้อ อยู่ในระดับปานกลาง
ประชาชนที่มีความแตกต่างในเรื่องวุฒิการศึกษา และอาชีพ จะมีความคิดเกี่ยวกับการมี
ส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่แตกต่างกัน
แต่ประชาชนที่มีรายได้ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน

มานพ ถวีรักษ์ (2546 : 59-64) ได้ศึกษากลยุทธ์องค์การบริหารส่วนตำบลใน
การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองศรีโค
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนา
ส่วนท้องถิ่น และไม่มีส่วนร่วมในการสร้างการมีส่วนร่วมตามแผนพัฒนาตำบล องค์การ
บริหารส่วนตำบลได้นำเอากลยุทธ์ การสร้างแรงจูงใจ การสร้างการมีส่วนร่วมของ
ประชาชน การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วม
ในการดำเนินงานการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองศรีโค

น้ำฝน สมศรีนวล (2547 : 68-73) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจการสาธารณะ ด้านโครงสร้างพื้นฐานเขตพื้นที่อำเภอนางรอง องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชน กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยดังนี้ คือ ด้านการร่วมเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนด้านการร่วมวางแผน หรือวางนโยบายเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาของชุมชน ด้านการร่วมจัดหาบริการสาธารณะ ด้านการร่วมคิดสร้างรูปแบบและวิธีแก้ปัญหาของชุมชน และด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบผลการดำเนินงานและบำรุงรักษาในกิจการสาธารณะตามลำดับ แนวทางการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการสาธารณะ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ ควรเปิดเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน และกัน เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้ตรงต่อความต้องการ

บุญเทียน จันสุข (2548 : 96-99) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลกมลาไสย อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลกมลาไสย ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงจบการศึกษาระดับอนุปริญา ปวส. หรือ เทียบเท่า รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ปวช. หรือเทียบเท่า มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก จำนวน 2 ด้าน คือ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการวางแผนการส่งเสริม การลงทุน พานิชยกรรมและการท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังพบว่าประชาชนที่มีความแตกต่างกันเรื่องเพศ และระดับการศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาลโดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นดังกล่าวแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปรินดา ธิรติลาเวทย์ (2550 : 74-77) ได้วิจัยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการวางแผนพัฒนาเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ด้าน คือ ด้านการเก็บรวบรวมและ

วิเคราะห์ข้อมูล การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 5 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยคือ ด้านการคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ด้านการเตรียมการจัดทำแผน ด้านการตัดสินใจเลือกยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาในห้วงสามปี ด้านการจัดทำร่างแผนพัฒนา และด้านการจัดทำรายละเอียดโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนา เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการวางแผนพัฒนาเทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า คณะกรรมการชุมชนที่มีอายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาเทศบาลเมืองมหาสารคามไม่แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการศึกษา

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี ผู้ศึกษาได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการตาม โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตพื้นที่ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม โดยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของ โทเฮน และอ็พฮอฟ (บัญญัติ แก้วส่อง, 2539 : 28) ที่สำคัญ 4 ประการ มาประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการควบคุม ตรวจสอบ แก้ไขปัญหา และได้ศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชน จำแนกตามขนาดของหมู่บ้าน ปรากฏกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังแผนภูมิที่ 1

ตัวแปรอิสระ

ขนาดของหมู่บ้าน

S = หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดเล็ก

M = หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดกลาง

L = หมู่บ้าน/ชุมชนขนาดใหญ่

ตัวแปรตาม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงาน
ตามโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและ
ชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการควบคุม

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา